

10 Education Movement: How to improve professionalism teaching in Thai health science schools

รศ. ดร. นพ.เชิดศักดิ์ ไอรมณีรัตน์

ผู้อำนวยการศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

จากบทความต่างๆ ที่ผมและผู้เขียนหลายท่านได้นำเสนอในวารสารฉบับนี้ ผู้อ่านทุกท่านคงเห็นถึงความสำคัญของการสอนความเป็นมืออาชีพให้แก่นักศึกษาในหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตสุขภาพ รวมถึงเห็นเทคนิค วิธีการต่างๆ ในการสอนและประเมินความเป็นมืออาชีพในผู้เรียนพอสมควร สิ่งที่อาจารย์พึงตระหนัก คือในปัจจุบันมีการสอนความเป็นมืออาชีพให้แก่ศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศไทยไม่มากนัก ส่วนใหญ่ทำแบบไม่เป็นระบบ และหลายครั้งวิธีการที่อาจารย์พยายามใส่ความเป็นมืออาชีพเข้าไปในการสอน ก็เป็นวิธีที่ไม่ค่อยเหมาะสมนัก (เช่น ดูว่า ทำให้ขยหน้า หรือพูดเปรยๆ แบบไม่ชัดเจน) ทำให้นักศึกษารู้สึกเบื่อหน่าย และบางครั้งก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นสิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือการบริหารจัดการหลักสูตร และสภาพแวดล้อมของหลักสูตรให้เอื้อต่อการพัฒนาความเป็นมืออาชีพในผู้เรียน ในบทความนี้ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางที่โรงเรียนวิทยาศาสตรสุขภาพไทย สามารถใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนความเป็นมืออาชีพให้แก่ผู้เรียนครับ

1

การกำหนดคุณลักษณะต่างๆของความเป็นวิชาชีพเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา และทำการวัดผลอย่างชัดเจน

ปัญหาสำคัญในการสอนเรื่องความเป็นวิชาชีพซึ่งมีมิติของเจตคติอยู่ค่อนข้างมากคือความไม่ชัดเจน กล่าวคือ ทุกคนคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญ นักเรียนต้องมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ต้องมีพฤติกรรมที่แสดงความเป็นมืออาชีพ แต่เป็นหน้าที่คนอื่นแต่ไม่ใช่หน้าที่ของฉัน (diffusion of responsibility) แนวทางการแก้ปัญหาต้องเริ่มจากการกำหนดให้ชัดเจนว่ารายวิชาใดต้องรับผิดชอบผลลัพธ์การเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นมืออาชีพด้านใดบ้าง อาจารย์คนไหนทำการสอนเรื่องนี้ และต้องมีการกำหนดแนวทางการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างชัดเจน อาจารย์บางท่านอาจกล่าวว่าในปัจจุบันมีการกำหนดการวัดด้าน พฤตินิสัย คุณธรรม จริยธรรมไว้ในหลักสูตรทุกหลักสูตรแล้ว แต่ต้องบอกว่าแนวทางที่ทำกันมานั้น มักไม่มีประสิทธิภาพมากพอในการส่งเสริมความเป็นมืออาชีพให้นักศึกษา ตัววัดที่อาจารย์ส่วนใหญ่ใช้บอก ว่ารายวิชาของตน มีการวัดด้านนี้ที่พบบ่อยคือ ความตรงต่อเวลา การไม่คัดลอกผลงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คงเป็นพื้นฐานของความเป็นมืออาชีพจริง แต่คงไม่เพียงพอที่จะสร้างคนดีที่ไปนำสังคม สิ่งที่ต้องพัฒนาหลังจากมีการกำหนดความรับผิดชอบในการสอนที่ชัดเจนแล้วคือ อาจารย์ที่รับหน้าที่การสอน outcome ด้านนั้นๆต้องศึกษาอย่างจริงจังว่า ในเชิงวิชาการจะทำการวัดสิ่งนั้นๆ เขาวัดอะไรกันบ้าง ทำการวัดสิ่งเหล่านั้นอย่างดี และทำการตัดสินผลแบบ non-compensatory credit กล่าวคือ ไม่ได้ตัดสินจากการ ถัวเฉลี่ยคะแนนว่าเขาคะแนนสอบมาเฉลี่ยกับการวัดทัศนคติ แต่ให้แยกหมวดผลลัพธ์ออกจากกัน และนักศึกษาจะผ่านเมื่อผ่านทุกผลลัพธ์การเรียนรู้

2

ให้ความสำคัญกับการสร้างครุต้นแบบ (role model) ที่ดี

การเห็นแบบอย่างจากครู เป็นกระบวนการเรียนรู้ในด้านความเป็นมืออาชีพที่สำคัญมาก ผมเชื่อว่าการที่ท่านผู้อ่านเองทำพฤติกรรมที่ดี เสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้สังคม ก็มีผลมาจากการทำตามอย่างของ role model ของท่านเองอยู่ไม่น้อย พลังของต้นแบบมีได้ทั้งแง่บวกและแง่ลบ การที่คนบางคนทำพฤติกรรมไม่ดี ไม่แสดงความเป็นมืออาชีพ บกพร่องต่อความรับผิดชอบ ส่วนหนึ่งก็เพราะเคยเห็นคนอื่นเขาทำได้ ก็เลยทำบ้าง เคยเห็นแพทย์รุ่นพี่ดูว่าคนไข้ ตัวแพทย์รุ่นน้องก็คิดว่าพฤติกรรมนี้เป็นสิ่งที่วิชาชีพนี้เขาทำกัน แพทย์รุ่นน้องก็ทำตาม

3

สนับสนุนให้อาจารย์จัดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นวิชาชีพในการทำงานจริง

การเรียนรู้จากการทำงานจริง (workplace-based learning) เป็นองค์ประกอบสำคัญในหลักสูตรวิทยาศาสตร์สุขภาพทุกหลักสูตร นักศึกษาเกิดการเรียนรู้จนเข้าใจเรื่องต่างๆ เป็นอย่างดีได้ก็เมื่อได้มีโอกาสร่วมทีมงานในการปฏิบัติจริงกับผู้ป่วย ครูจำนวนมากมุ่งเน้นไปที่การสอนความรู้และทักษะเชิงเทคนิค (technical skills) ในการสอนกับผู้ป่วยจริง แต่ในขณะที่สอนสิ่งเหล่านี้มัน มักจะมีประเด็นที่ครูสามารถสอนความเป็นมืออาชีพได้ ครูพึงใช้โอกาสที่สังเกตเห็น นักศึกษาปฏิบัติงานในการสอดแทรกการปลูกฝังทัศนคติการดูแลคนไข้ที่ดี แสดงความเป็นมืออาชีพ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการสื่อสาร การเห็นใจผู้ป่วย การให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน ทักษะความเป็นผู้นำ การรักษาความลับของผู้ป่วย ฯลฯ จุดสำคัญคือครูต้องคอยจับประเด็นว่ามีเรื่องเหล่านี้แสดงออกมาให้เห็นในระหว่างการทำงานเมื่อไร ก็ต้องไม่ปล่อยโอกาสให้ผ่านไป ต้องชวนนักศึกษาพูดคุยกันหลังผ่านประสบการณ์นั้นๆ ควรมีเวลาให้นักศึกษาทำ reflection หลังได้ดูแลผู้ป่วยและอาจารย์คอยชี้แนะว่าในเวชปฏิบัติที่ดีนั้น เราควร

วางตัวอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไรให้นักศึกษาได้เรียนรู้ทั้ง technical และ non-technical skills ไปพร้อมกัน

4

ใช้รูปแบบการสอนที่หลากหลายในการสร้างทัศนคติที่ดี

การปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมของคนเป็นงานที่ทำทนายเนื่องจากนักศึกษาแต่ละคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ผ่านการเลี้ยงดูที่ต่างกัน มีความเชื่อต่างกัน การจัดการสอนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอาจไปตรงใจกับนักศึกษาบางคน แต่ไม่ได้ถูกใจนักศึกษาอีกคนหนึ่ง คนสองคนไปดูภาพยนตร์เรื่องเดียวกันในโรงภาพยนตร์เดียวกัน ยังพบได้ว่าคนนึงชอบภาพยนตร์เรื่องนี้ในขณะที่อีกคนเบื่อจนนั่งหลับในโรงภาพยนตร์ ความคาดหวังผลลัพธ์การเรียนรู้ในการสอนความเป็นมืออาชีพ จะไปคาดหวังเหมือนการสอนความรู้ไม่ได้ การบอกว่ายาตัวนี้มีฤทธิ์ลดน้ำตาลได้ ดังนั้นถ้าคนไข้น้ำตาลสูงให้ยาตัวนี้ บอกนักศึกษาไป

พร้อมกัน ก็มีความเป็นไปได้ว่าทุกคนจะจำองค์ความรู้นั้นไปใช้ได้หมด เพราะมันเป็นเรื่องตรงไปตรงมา แต่เราไม่สามารถคาดหวังได้ว่าประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการสอนที่ศนคต จะไปเกิดผลกับนักศึกษาทุกคนเหมือนกัน ต่างคนต่างความคิด จะเปลี่ยนใจทุกคนด้วยประสบการณ์เดียวกันทำได้ยากยิ่ง ดังนั้นการออกแบบการเรียนการสอนไม่ควรวางอยู่บนพื้นฐานของการจัดกิจกรรมเดียวให้นักศึกษาทุกคนเพื่อสอนสิ่งเดียวกัน หลักสูตรต้องวางแผนให้มีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย การสอนในห้องผ่าตัดอาจช่วยสร้างทัศนคติในการทำงานเป็นทีมที่ดีให้กับนักศึกษาคนหนึ่งได้ แต่ในขณะที่นักศึกษาอีกคนได้ทัศนคติที่ดีในการทำงานเป็นทีมจากการไปออกเวชศาสตร์ชุมชน ในขณะที่อีกคนเรียนรู้การทำงานเป็นทีมจากการ reflection หลังการดูภาพยนตร์ก็เป็นได้

5 พัฒนาการผู้สอนให้เข้าใจวิธีการสอนความเป็นวิชาชีพ

องค์ความรู้ทางการศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการเรื่องความเป็นมืออาชีพ แนวทางการสอนด้านต่างๆ ของความเป็นมืออาชีพ รวมทั้งการประเมินผลเป็นสิ่งที่เพิ่งมีความชัดเจนมาไม่นานนัก ครูผู้สอนในหลักสูตรวิทยาศาสตร์สุขภาพจำนวนไม่น้อย ไม่เคยได้เรียนรู้ศาสตร์ในด้านนี้อย่างจริงจัง จึงเป็นไปได้ว่าครูจำนวนหนึ่งไม่มั่นใจที่จะทำการสอนความเป็นมืออาชีพให้กับนักศึกษาของตน ครูเหล่านี้จึงมุ่งเน้นไปสอนนักศึกษาเชิงวิชาการโดยไม่ได้เน้นเรื่องความเป็นมืออาชีพมากนัก ผู้บริหารหลักสูตรจึงจำเป็นต้องวางกลไกในการผลักดันให้อาจารย์ผู้สอนได้เข้าอบรมพัฒนาความรู้ และทักษะในการสอน และประเมินผู้เรียนในผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นมืออาชีพ

การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสอนและการวัดผลให้แก่ครูเป็นสิ่งที่สำคัญ การอาศัยผู้เข้าอบรมด้วยความสมัครใจมักได้รับความสนใจจากครูเพียงส่วนน้อย ครูจำนวนไม่น้อยแม้มีหน้าที่จัดการเรียนการสอนแต่หลบเลี่ยงไม่เข้าร่วมกิจกรรม แต่ดังได้กล่าวไปแล้วว่าการสอนความเป็นมืออาชีพแก่นักศึกษาจะอาศัยเพียงคนสอนจำนวน 1 – 2 คน เป็นการสอนที่ไม่น่าจะจะได้ผลมากนัก การจะสร้างความเป็นมืออาชีพให้นักศึกษาต้องอาศัยอาจารย์ส่วนใหญ่ในหลักสูตรร่วมมือร่วมมือกัน ดังนั้นผู้บริหารหลักสูตรต้องวางนโยบายที่จะผลักดันให้อาจารย์ในหลักสูตรต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาครู (faculty development) ทำให้ครูจำนวนมากพอมือทักษะการสอนความเป็นมืออาชีพ และให้เวลาในการพัฒนาความเป็นมืออาชีพในผู้เรียน

ผู้เขียนเชื่อว่าแนวทางในเชิงนโยบายการบริหารจัดการหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น จะช่วยทำให้การพัฒนาความเป็นมืออาชีพในนักศึกษาในโรงเรียนวิทยาศาสตร์สุขภาพมีการดำเนินการอย่างจริงจัง และเห็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนได้ชัดเจนแน่นอนว่าหลายแนวทางดูเหมือนจะมีความท้าทายในการดำเนินการ ผู้เขียนจึงไม่คาดหวังว่าทุกที่ที่ต้องทำทุกอย่าง เต็มรูปแบบพร้อมๆ กัน แต่แนวทางที่เหมาะสมคือศึกษาบริบทของสถานศึกษาของตน ลองพิจารณาทำบางแนวทางที่พร้อมทำได้ก่อน บางแนวทางอาจเริ่มใน scale ไม่ใหญ่มากก่อน เมื่อประสบความสำเร็จในโครงการขนาดเล็กแล้วค่อยขยายผลต่อไปทำให้ใหญ่ขึ้น แต่ผมอยากชวนให้ทุกท่านช่วยกันทำครับ เพราะหากเราปล่อยปะละเลยไม่พยายามพัฒนาความเป็นมืออาชีพในนักเรียนของเราไปเรื่อยๆ สังคมอาจสูญเสียความเชื่อมั่นในวิชาชีพของพวกเรา และอาจนำไปสู่การที่วิชาชีพไม่สามารถทำงานกันในแบบปัจจุบัน ถูกลดสถานะเป็นอาชีพ ไม่จำเป็นต้องมาเรียนในโรงเรียนก็ได้ นั่งอ่านหนังสือเอง ฝึกทำข้อสอบเอง และใครอยากให้บริการสุขภาพก็ทำได้ ไม่จำเป็นต้องมาผ่านกระบวนการในสถาบันอุดมศึกษา ถ้าไปถึงจุดนั้นจริงๆ เราคงรู้สึกเสียดายมากที่ไม่พยายามวางรากฐานความเป็นมืออาชีพที่ดีให้กับศิษย์ของเราตั้งแต่ตอนนี้ครับ

